

Федотова Г.В., провідний науковий співробітник науково -організаційного відділу ДНДІ МВС України, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ПРАВОВА ПРИРОДА ЮРИДИЧНОГО ТЕРМІНА «КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК»

Інтерес до нової кримінально-правової категорії - «кримінального проступку» та порядку використання її в науковій літературі і правовій практиці зростає не лише у науковців, а й у практиків, тому обумовлює необхідність дослідження правової природи та визначення чіткої термінології щодо цього питання.

До дефініції кримінального проступку у своїх роботах зверталися В.О. Туляков, М.М. Дмитрук, А.А. Манжула, С.В. Петков, І.П. Голосніченко, О.О. Кашкаров, П.Л. Фріс,

Од Кос, Л.В. Павлик проте чіткого уявлення щодо правової природи та визначення конкретного терміна, який би розкривав сутність кримінального проступку наразі не існує. З цією метою, цілком логічно приділити увагу лінгвістичному аспекту, який насамперед допоможе з'ясувати юридичний зміст терміна «проступок». За тлумачним словником української мови, проступок визначається, як прегрішення, вина або прохоть. [1, с. 483]. Сучасні словники української мови розкривають проступок як вчинок, що порушує будь-які норми, правила поведінки, загальноприйнятий порядок; провина [2, с. 306; 3, с. 817].

У загальносоціальному значенні проступок розуміється як антисоціальна або шкідлива для суспільства дія, що спрямована на знищення основ цивілізованого життя та порушує норми, що зафіксовані правовими кодексами держави [4, с. 20]. У юридичній енциклопедії, визначення проступку розглядається як провина - вид правопорушення, що полягає в провинній дії (або бездіяльності), яка відрізняється від злочину меншим ступенем суспільної небезпеки. За проступок, що полягає в порушенні громадського порядку, до винного може бути застосований один із заходів громадського впливу - громадський осуд, догана, штраф тощо; за проступок, здійснений при виконанні службових обов'язків, - одне з дисциплінарних стягнень; за скоєння адміністративного проступку - одне з адміністративних стягнень [5, с. 47]. Науковець-правознавець В.В. Копейчиков у підручнику правознавство, зокрема в словнику юридичних термінів визначає проступок як діяння, що порушує приписи норм права, але не сягає рівня суспільної небезпеки, притаманного злочинам [6].

Традиційною і загальновизнаною в теорії держави та права є думка, згідно з якою правопорушення класифікується на злочини та проступки залежно від ступеня суспільної небезпеки (шкідливості) [7, с. 438-439]. Професор С.В. Петков зазначає, що наголошена «теорія» у радянському праві вважалася хибною, тому, для того щоб спростити життя соціалістичним органам, всі проступки були названі правопорушеннями та розміщені в одному кодексі - Кодексі України про адміністративні правопорушення [8]. Відповідно до зазначеної теорії проступки-делікти (лат. delictum — проступок) - це

правопорушення, що завдають шкоди особі, суспільству, державі і є підставою для притягнення правопорушника до передбаченої законом відповідальності. Але проступки слід відрізняти від злочинів, оскільки кримінальний злочин - це передбачене кримінальним законом суспільне небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), яка полягає в посяганні на суспільний лад держави, її політичну і економічну системи, власність, особу, політичні, трудові, майнові та інші права і свободи громадян, а так само інше суспільне небезпечне діяння, передбачене кримінальним законом, яке полягає в посяганні на правопорядок. Таким чином, поняття проступку здебільшого використовується як тотожне поняттю правопорушення без якогось змістовного розмежування. Таке ототожнення, на наш погляд, є некоректним, оскільки правопорушення є більш загальним поняттям та за чинним законодавством охоплює всі види проступків та злочини.

На сьогодні, з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України в 2012 році [9] запроваджено узагальнююче поняття «кримінальне правопорушення», яке залежно від ступеня небезпеки та кримінально-правових наслідків поділяється на два види діянь - злочини та кримінальні проступки. Натомість, законодавче закріплення поняття кримінального проступку відсутнє, ця категорія не відокремлюється як вид кримінального діяння в кримінальному праві і не висвітлена в підручниках із навчальної дисципліни «Кримінальне право України».

З приводу кримінально-правового змісту «кримінального проступку» серед вчених-правників розгорнулася досить широка дискусія. Професор І.П. Голосніченко пропонує звернутися до досвіду зарубіжних країн, та ввести в українське законодавство поряд з проступками адміністративними та злочинами, «кримінальні проступки», мотивуючи це відповідністю закономірностей класифікації протиправних діянь, та урахуванням всіх особливостей встановлення як матеріальних, так і процесуальних правовідносин [10, с. 70]. Вивчаючи дефініцію «проступку» порівнюючи його з поняттям «порушення», вчений-правознавець А.А. Манжула доходить висновку, що порушення - це недотримання системи правил, тоді як проступок - є невиконання певного виду конкретно

визначеної норми, правила поведінки [11]. Низка правників, стверджують, що інститут кримінального проступку є інститутом кримінально-правової спрямованості [12, с. 240]. Натомість, Л.В. Павлик вважає його, «нетрадиційним» для галузі кримінального права [13, с. 524]. Як елемент політики у сфері боротьби зі злочинністю, кримінальний проступок визначає вчений О.Д. Кос, посилаючись на зміст Концепції реформування кримінальної юстиції [14]. Неоднозначно у своїх працях щодо проступку висловлюється професор П.Л. Фріс та наводить декілька варіантів термінів, таких як: «кримінальні провини», «карні провини, переступи», та пропонує

використовувати у кримінально правовій теорії термін - «кримінальні провини», що, на нашу думку, є неприцятним цій галузі [15, С. 42-49]. Професор В.О. Туляков переконаний, що недоцільним є використання такого терміна, як «кримінальні «підсудні» проступки» [16], а найбільш виправданим є термін «кримінальний проступок», оскільки слово «проступок» вказує на зв'язок із іншими видами правопорушень, а частина «кримінальний» на зв'язок з злочином. За своїми властивостями кримінальний проступок, на думку вченого, є проміжним діянням між злочином та адміністративним правопорушенням, за скоєння якого настає кримінальна відповідальність [17, с. 117, с. 29].

Наведені твердження мають право на існування в науковій дискусії, тому що виокремлюють з багатоманітного та суперечливого предмету пізнання характерні ознаки, притаманні одному явищу - «кримінальному проступку», і започатковують в науці кримінального права новий правовий інститут, який потребує повного теоретичного обґрунтування. Відповідно, теоретичне осмислення визначить підстави законодавчого врегулювання цього питання.

Список використаних джерел

1. [Словарь української мови: в 4-х тт. / За ред. Б. Грінченка. - К., 1907-1909. - Т. 3. - С. 483.](#)
2. [Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. - К.: Наукова думка, 1970— 1980. - Т. 7. - С. 306.](#)

3. Новий тлумачний словник української мови : в 4 т. Т.3: О-Р / укл. В. Яременко, О. Сіпушко. - К. : Аконт, 1998 - 927 с.
4. **Бачинин В.А.** Філософія права [Текст] : краткий словарь / В.А. Бачинин , В.П. Сальников . - Санкт-Петербург : СПбУ МВД РФ ; Лань, 2000. - 382 с.
5. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К.: «Укр. енцикл.», 1998. - Т.5 П-С - 2003. - 736 с.
6. Копейчиков В.В. Правознавство / В.В. Копейчиков // Підручник., - 7-ме вид., стер. Київ., Юрінком Інтер - 2003. - 736 с.
7. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. - Х.: Консум, 2001. - 656с.
8. Петков С.В. До питання про співвідношення дефініцій «публічний проступок» та «адміністративний проступок» // Юридичний журнал. - 2010. - № 9. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://justinian.com.ua/prmt.php?id=3695>.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4652-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2013. - № 9-10, 11-12, 13 - Ст.88.
10. **Голосніченко І.П.** Адміністративне законодавство - нові підходи до кодифікації / І. П. Голосніченко // Вісник Луганськ. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Спеціальний випуск: у двох частинах. - 2008. - № 6. - Ч. 1. - 176 с.
11. **Манжула А. А.** Дефініція «проступок» як категорія публічно-правової відповідальності / А. А. Манжула // Форум права. - 2011. - № 3. - С. 505-511 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11maappv.pdf>.
12. **Кашкаров О.О.** Передумови Реформування Кримінального кодексу України та створення законодавства про кримінальні проступки / О.О. Кашкаров . - Форум права. - 2009 - №1. - С.236-241 [Електронний ресурс]. - Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_mdex.htm_2009_1_36.pdf.
13. **Павлик Л.В.** Перспективи виділення категорії кримінального проступку за злочинні посягання у сфері економіки / Л.В. Павлик // Форум права - 2012. -№2. - С.524-531 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-2/12plvuuce.pdf>.
14. **КосО.Д.** Кримінальний проступок як структурний елемент політики у сфері боротьби зі злочинністю // Вісник

Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2011. - Спец. вип. № 5. - 130 с.

15. Фріс П.Л. Злочин і кримінальна провина : проблеми нормативного закріплення / П.Л. Фріс // Право України. - 2011. - С.42-49.

16. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» : Указ Президента України від 8 квітня 2008 року №311/2008.

17. Туляков В.О. Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві / В.О. Туляков, Г.П. Пімонов та ін.. за заг ред. В.О. Тулякова - Одеса: Юридична література, 2012. - 424 с.